

ДО ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДОПОВНЕННЯ КОГНІТИВНОГО ТА ЦІННІСНОГО У ПІЗНАВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Смоляга М.В.

*Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут», м. Харків*

Дослідження проблем сучасної епістемології показали, що її подальший розвиток можливо здійснити, лише розглянувши пізнання у його антропологічних сенсах та аспектах, прагнучи подолати тим самим абстрактний гносеологічний підхід. У сучасну епістемологію приходить нове бачення і самого пізнання, його теорії як епістемології, і розуміння цінностей, їх особливої ролі, як зовнішньої, так і іманентної знанню, невід'ємної від пізнавальної діяльності загалом. Виникає потреба наново осмислити запропоновану в роботах І. Канта концепцію трансцендентального та диспозиційного підходів до цінностей.

Вчення Канта про регулятивні функції, максими чистого розуму, а також про апріорні засади, висловлюючи ідею активності суб'єкта, підводить впритул до проблеми ціннісних, світоглядних передумов, підстав, ідеалів і норм, виявлення їх фундаментального значення. Саме тут закладено можливість розширити уявлення про цінності та їх соціокультурну природу, а також їх роль у самому знанні, його зростанні та розвитку, побудові та обґрунтуванні, що набуло особливого значення у зв'язку з розвитком вчення про соціокультурну обумовленість пізнання. Кант, досліджуючи апріорні основи та принципи пізнавальної діяльності, по суті, характеризує такі епістемічні форми, в яких органічно поєднуються власне когнітивні та ті, що йдуть від соціальної практики, культури регулятиви та принципи, тобто цим намічаються шляхи філософсько-теоретичного розгляду проблеми «когнітивне – ціннісне». Якщо сьогодні традиційно і стверджується, що під впливом цінностей відбувається «деформація» пізнання, його результатів, то Кант бачив причини помилок та ілюзій теоретичного розуму саме у відсутності контролю з боку моральної свідомості. Водночас Кант достатньо критично налаштований щодо інтенцій практичного розуму, який намагається включити теоретичний розум у свої межі.

Таким чином, у фундаменті пізнавальної діяльності лежить співвідношення теоретичного та практичного розуму, або, в сучасній інтерпретації, – діалектика когнітивного та ціннісного, їхнє взаємопроникнення та взаємодоповнення. Тільки в цьому випадку розум не зможе вільно гіпостазувати мислиме, але не існуюче, буде введений в рамки гуманістичних вимог.